

Vraagbaak Nederlands

Op initiatief van de Federatie Het Schoolvak Nederlands en het Algemeen Pedagogisch Studiecentrum is onlangs *De Vraagbaak Nederlands. Gids voor Leraren Nederlands in Nederland en Vlaanderen* verschenen.

De *Vraagbaak Nederlands* geeft in meer dan 250 pagina's een overzicht van tijdschriften, instanties, bronnen voor lesmaterialen, overheidsregelingen, relevante adressen, literatuur op het vakgebied, de stand van zaken per vakonderdeel en nog meer.

Vragen als 'Hoe vind ik een videoband bij mijn les?' 'Wat is het telefoonnummer van Stichting Schrijvers, School en Samenleving?' en 'Welke diensten verleent het Nederlands Bibliotheek en Lektuur Centrum?' worden in deze gids beantwoord. Er zijn aparte afdelingen gewijd aan Nederland en Vlaanderen. Speciale aandacht wordt besteed aan Nederlands als tweede taal. Bovendien is er ook informatie over het Fries opgenomen.

Belangstellenden kunnen de *Vraagbaak Nederlands* schriftelijk bestellen bij het APS, Postbus 85475, Informatiepunt Nederlands, 3508 AL Utrecht. (f 24,50 exclusief verzendkosten).

Voor leden van lerarenverenigingen Nederlands geldt een gereduceerde prijs van f 15. Zij dienen een briefkaart met gegevens (naam, adres, vereniging) te sturen naar R.M. Klein, Postbus 878, 2800 AW Gouda. Het bedrag kan worden overgemaakt naar postbankrekening 2997753 ten name van R.M. Klein, onder vermelding van: 'Vraagbaak'.

Lezen moet je doen

Bijna iedereen kan leren lezen. Dit lijkt een dooddoener, maar voor zeer moeilijk lerende kinderen in het speciaal onderwijs is leren lezen geen sinecure. Deze kinderen schijnen echter meer aan te kunnen dan tot voor kort gedacht werd. In verhouding tot leesprogramma's voor het basisonderwijs is in het

programma *Lezen moet je doen* het tempo veel lager. Zeer moeilijk lerende kinderen hebben volgens de auteurs een hele strakke opbouw nodig en heel veel positieve feedback.

Lezen moet je doen biedt in een geheel herziene versie een leesprogramma aan. Het betreft hier geen methode maar een bronnenboek met handreikingen voor de inhoud en vormgeving van het leesproces. Het programma verwijst wel naar een aantal praktijkboeken.

In *Lezen moet je doen* staan de basisvaardigheden onderscheiden die van belang zijn voor het leren lezen: de koppeling van klank en gebaar, de klanksynthese, de begripsvorming, de juiste leesrichting, de lettervormen en het leren lezen van het letterschrift. Er is een systematische opbouw in moeilijkheidsgraad.

Hiernaast bevat het boek ook veel werk- en spelsuggesties. Deze moeten afgestemd worden op de individuele leerder. Hiertoe is in een apart hoofdstuk aangegeven hoe docenten met behulp van een aantal aangegeven materialen en praktische boeken een eigen programma kunnen samenstellen. In dit hoofdstuk wordt ook verwezen naar de praktijkboeken.

Volgens de auteurs is het boek niet alleen geschikt voor zeer moeilijk lerende kinderen, maar ook bruikbaar in andere situaties. De werkwijze moet dan wel worden aangepast, bijvoorbeeld door het tempo te verhogen.

T. de Wit, B. Kroon-Wijnbergen & P. Timmerman (red.), *Lezen moet je doen*. Enschede, SLO, 1994. 59 blz. ISBN 90-329-1639-4, f 50.

Schooltaal als struikelblok

In het onderwijs wordt de laatste jaren veel aandacht besteed aan studievvaardigheden en het omgaan met schooltaal en vaktaal. Dit is bijvoorbeeld te zien in de algemene doelen voor de Basisvorming, die de nadruk leggen op de toepassing van de geleerde vaardigheden bij de vakken en op de samenhang tussen de vakken (TVS). Ook in de vernieuwde Tweede Fase staan studievvaardigheden centraal om leerlingen in staat te stellen beter zelfstandig te leren. Niet alleen in het voortgezet en hoger onderwijs is men hiermee bezig, maar ook in de volwasseneneducatie.

De taal zoals die door leraren en in schoolboeken gebruikt wordt, wijkt vaak erg af van de gesproken taal van alledag. Veel leerlingen struikelen over het abstracte taalgebruik op school, waardoor hun voortgang wordt belemmerd. Dit geldt vooral, maar zeker niet alleen, voor allochtonen en dialectsprekende leerlingen.

Schooltaal als struikelblok probeert antwoord te geven op de vraag op welke manier je leerlingen zelfstandiger kunt maken in het omgaan met school- en vaktaal. Het boek maakt leerkrachten duidelijk welke talige struikelblokken kunnen voorkomen tijdens een les. Daarbij worden voorbeelden gegeven van mogelijke problemen binnen verschillende vakken. Na een inventarisatie van de problemen volgt een groot aantal didactische wenken voor de docent Nederlands en ook voor de overige vakdocenten. Het probleem van schooltaal kan namelijk niet alleen door de docenten Nederlands opgelost worden. De adviezen zijn zoveel mogelijk direct toepasbaar binnen de huidige onderwijspraktijk. De auteurs hopen dat docenten op deze manier veel struikelblokken uit de weg kunnen ruimen en alleen al daardoor de schoolprestaties van hun leerlingen opmerkelijk kunnen verbeteren.

Docenten kunnen overigens niet het hele probleem oplossen; in *Schooltaal als struikelblok* wordt ook ingegaan op het belang van een samenhangend taalbeleid op school.

M. Hajer & T. Meestringa, *Schooltaal als struikelblok. Didactische wenken voor alle docenten*. Bussum, Coutinho, 1995. 288 blz. ISBN 90-6283-976-2, f 39,50.

Antillianen, Surinamers en Arubanen

Binnen het onderwijs Nederlands als tweede taal worden Antillianen, Surinamers en Arubanen vanwege hun onderwijsbehoeften vaak als een aparte groep beschouwd. Voor een groot deel zijn ze anderstalig en spreken thuis bijvoorbeeld Sarnami, Surinaams-Javaans of Papiamentu. Het standaardnederlands, de officiële taal, is voor de meesten van hen de tweede taal, die ze op school leren. Een vrij grote groep heeft maar een paar jaar basisonderwijs gevolgd en beheerst het Nederlands slecht tot matig. Een belangrijk uitgangspunt bij het

alfabetiseren van deze cursisten is daarom het aanbieden van communicatief functioneel taalonderwijs, dat aansluit bij hun behoeften en leerwensen.

Alfabetisering Antillianen, Surinamers en Arubanen is geen kant-en-klare alfabetiseringsmethode, maar een pakket met informatie voor docenten of instellingen die alfabetiseringscursussen voor deze specifieke doelgroep willen opzetten.

De publikatie begint met een overzicht van doelen voor lezen, schrijven, spreken en luisteren. De doelen zijn in drie oplopende niveaus beschreven. Hiernaast staan ook een aantal doelen opgenomen die betrekking hebben op sociale kennis en vaardigheden. Deze kunnen het leren van de Nederlandse taal ondersteunen.

Na een overzicht van de doelen volgt informatie over de didactiek en werkwijze die gevolgd zou kunnen worden en over een optimale begeleiding van Antillianen, Surinamers en Arubanen. Er worden ook lijsten gepresenteerd met bruikbare materialen, zoals leergangen, handleidingen, videofilms en leesboekjes. Als bijlage is een checklist opgenomen voor de beoordeling van lesmateriaal. Tenslotte is er in een apart hoofdstuk aandacht voor evaluatie en toetsing.

Z. S. Joesoef (m.m.v. G. v.d. Geer), *Alfabetisering Antillianen, Surinamers en Arubanen. Doelen, werkwijzen, materialen en toetsen*. Amersfoort, SVE, 1995. 165 blz. ISBN 90-5003-196-X, f 26,50.

Onderwijs in 2000

'Ons onderwijs is een kathedraal. Lang geleden is met de bouw begonnen en het moest steeds groter en groter worden. Generaties hebben flink geofferd om de enorme kosten op te brengen. Van buiten zag je op den duur een imposant bouwwerk, maar binnen was het een allegaartje. Dat was logisch. Helemaal vooraan stond een voorganger met zijn rug naar het volk te praten. Er was nog geen microfoon, dus in het grootste deel van de kathedraal was hij onverstaaanbaar. Hij sprak bovendien ook nog in een taal die bijna niemand verstond. Daarom ging men in allerlei delen van het grote gebouw zijn eigen gang. Men probeerde de zijbeuk zoveel mogelijk allure te geven en niemand hield rekening met de burens.'

Met deze beeldspraak geeft Ahlers in *Onderwijs in 2000. Meer mensen mondig maken 3* weer hoe de situatie in het onderwijs zo'n twintig jaar geleden was. Om aan deze situatie een einde te maken publiceerde de toenmalige minister van Onderwijs, Van Kemenade, de Contourennota. Ahler maakte leesbare samenvattingen van die Contourennota – waarin onder andere de plannen voor de middenschool stonden – (*Meer mensen mondig maken 1*) en van de vervolgnota (*Meer mensen mondig maken 2*).

Over de toekomst van 'de kathedraal' gaat *Onderwijs in 2000. Meer mensen mondig maken 3*.

In deze uitgave komt in bijdragen van verschillende deskundigen het hele onderwijs aan bod: van basisonderwijs tot en met universiteit. Zal men erin slagen de chaos in de kathedraal te veranderen in een harmonisch geheel? De kathedraal staat in ieder geval in de steigers. Professor Doornbos schrijft over de uitpuilende zijbeuk van het speciaal onderwijs die tot nog toe ongemoeid is gelaten. Het hoger onderwijs daarentegen is driftig vertimmerd en men weet niet van ophouden. Professor In 't Veld beschrijft hoe het worden moet. Het middendeel van de kathedraal, het voortgezet onderwijs, is het meest problematisch. Netelenbos beschrijft hoe de Tweede Fase z'n beslag zal moeten krijgen.

Naast deze bijdragen over de sectoren van het onderwijs zijn er bijdragen opgenomen over de kwaliteit van het onderwijs en de vraag of elk kind wel de kansen krijgt die het verdient.

Onderwijs in 2000 is bestemd voor iedereen die direct of indirect betrokken is bij het onderwijs.

J. Ahlers, *Onderwijs in 2000. Meer mensen mondig maken 3*. Zeewolde, Uitgeverij BTBT, 1995. 138 blz. f 24,95.

Conferentiebundel HSN

Ieder jaar organiseert de Vlaams-Nederlandse federatie Het Schoolvak Nederlands een conferentie. Als deze *Moer* verschijnt is de negende conferentie, gehouden in Diemen, alweer achter de rug. Vorig jaar oktober vond zij in Leuven plaats.

In twee dagen tijd werden toen ongeveer

veertig lezingen gehouden over verschillende onderwerpen. Zo was er aandacht voor taalvaardigheid, taalbeschouwing, Nederlands als tweede taal, Fries, literatuuronderwijs en beleid. Naar aanleiding van de lezingen werd door leraren, schoolbegeleiders, leerplanontwikkelaars, onderzoekers en vakdidactici van gedachten gewisseld.

Bijna alle lezingen zijn nu gepubliceerd in de conferentiebundel *Het Schoolvak Nederlands. Verslag van de achtste conferentie*. De lezingen zijn niet alfabetisch op auteursnaam gerangschikt, maar naar onderwerp, zodat de lezingen die tijdens de conferentie op elkaar aansloten, dat in de bundel ook doen.

J. van Iseghem & H. de Jonghe (red.), *Het Schoolvak Nederlands. Verslag van de achtste conferentie*. Leuven/Amersfoort, Acco, 1995. 278 blz. f 52,75.

Wie spreekt wanneer hoe tegen wie?

Deze intrigerende vraag is een wel zeer korte maar ook bijzonder treffende samenvatting van de sociolinguïstiek. In *Inleiding in de sociolinguïstiek* wordt deze vraag in allerlei facetten beantwoord. Dit boek vervangt de vaak herdrukte, maar inmiddels verouderde uitgave met dezelfde titel van Appel, Hubers en Meijer (1976).

Communiceren met anderen is een fundamentele menselijke behoefte. In onze samenleving zijn er (gelukkig) bijna geen personen die in volledige isolatie leven, nooit iemand zien of met iemand praten. Taal, identiteit en groepslidmaatschap zijn sterk met elkaar verweven en vormen de rode draad door deze inleiding. De functie en de rol van taalgebruik in het dagelijks leven worden uitvoerig belicht.

In de eerste hoofdstukken van het boek komt naast het ontstaan van het vak een overzicht van de belangrijkste methoden van onderzoek aan de orde. Allerlei termen als dialect, taalvariëteit en sociolect worden hier verklaard. Hierna passeren allerlei onderwerpen de revue, zoals:

- sociale en stilistische variatie in taalgebruik;
- verschillen in taalgebruik tussen mannen en vrouwen (zo zouden vrouwen vaker hun beweringen afzwakken door toevoeging van

- woorden als 'hè' en 'toch', en onderbreken mannen vaker vrouwen dan omgekeerd);
- verschillen tussen ouderen en jongeren (hierbij komt bijvoorbeeld ook de vraag of er sprake is van taalverandering of taalverloeding aan de orde bij een woord als *saven* en een spelling als *sjarmant*);
- waardering van taalvariëteiten (taalattitudes);
- taalaccomodatie (het taalgebruik van iemand is geen constante factor, maar wordt telkens aangepast aan het doel dat iemand wil bereiken, de situatie en de gesprekspartner).

Deze inleiding is bedoeld voor universitaire en HBO-studenten die een opleiding volgen waarin taal, communicatie en/of sociale wetenschappen een belangrijke rol spelen. Omdat het boek zo geschreven is dat geen taalkundige voorkennis is vereist, is het geschikt voor elke taalliefhebber die geïnteresseerd is in kwesties als verschillen in taalgebruik tussen mannen en vrouwen, ouderen en jongeren, hogere en lagere sociale klassen, houdingen ten aanzien van vormen, enzovoort.

T. Boves & M. Gerritsen, *Inleiding in de sociolinguïstiek*. Utrecht, Het Spectrum, 1995. 352 blz. ISBN 90-274-3210-4, f 27,50.

Een plaatje in je hoofd

Het winternummer van *Literatuur zonder leeftijd* besteedt ruim aandacht aan de illustraties in kinderboeken. Zijn dat aanvullingen op, grondleggers van, aangevers of versieringen van de tekst?

Truusje Vrooland-Löb peinst in deze aflevering over de leeftijdloosheid van prentenboeken en vroeg zich af welke de volgende eeuw zullen halen. Lieke van Duin kijkt met zo'n zelfde blik naar *Mauwtje* van Sofie en Rascal.

Bij Wim Hofman is niet goed aan te geven wat eerder was of belangrijker is: het plaatje in zijn hoofd of de lijnen en woorden op papier. En dat geldt net zo goed voor Joke van Leeuwen en Ted van Lieshout. Hun kwaliteiten worden besproken door Tom Baudoin en Wiel Kusters.

Ogenschijnlijk mogen illustraties in genoemde artikelen dan de hoofdrol spelen, de kunstenaars zijn natuurlijk minstens zo

belangrijk. Jaak Dreesen, Els Pelsgrom en Hans Andreus passeren de revue. Quirin van Os en Kirsten Moorman verdiepen onze kennis van Anna Hubert van Beusekom en Bart Moeyaert introduceert het 'Shakespearen'.

Literatuur zonder leeftijd is een uitgave van de Stichting ter Bevordering van de Studie van Kinder- en Jeugdliteratuur. Secretariaat: Toin Duijx, Postbus 17162, 1001 JD Amsterdam. Telefoon/fax 020: 636 37 08.